

تکنیک‌های عملیات روانی ترکیه در عملیات چشمه صلح؛ مطالعه موردی: سازمان رادیو و تلویزیون دولتی ترکیه (TRT)

محمدحسین شعاعی^{۱*}

جواد صبوری کزج^۲

نوع مقاله: پژوهشی

چکیده

با فراگیری نقش و اثرات رسانه‌ها در عرصه ارتباطات بین‌الملل، دولت‌ها با استفاده بیش‌ازپیش از تکنیک‌های عملیات روانی در پی نفوذ و اقناع افکار عمومی هستند. یکی از این موارد، حمله نظامی ترکیه به شمال سوریه است، که بازتاب‌های گسترده‌ای در رسانه‌های مختلف جهانی داشت. این پژوهش بر این اساس در پی آن است، تا با مطالعه سازمان رسانه‌ای "TRT" که سازمان صداوسیما ملی کشور ترکیه محسوب می‌شود، به کشف تکنیک‌های عملیات روانی به کار گرفته‌شده در این موضوع بپردازد. در این مسیر، به روش نمونه‌گیری هدفمند ۱۹۲ خبر مربوطه در سایت رسمی به زبان استانبولی در بازه زمانی ۱۷ مهرماه الی ۲۲ آبان ماه ۱۳۹۸ به روش تحلیل محتوای کیفی مورد واکاوی قرار گرفت. نتایج پژوهش نشان داد که استفاده حداکثری از انواع تکنیک‌ها در راستای اقناع مردم کشور در قالب عملیات روانی، سیاست اصلی این رسانه و همسو با عملیات نظامی ترکیه بوده است. بر این مبنای رسانه مذکور از ده تکنیک عملیات روانی در عملیات چشمه صلح شامل تخدیر، تشجیع، برچسب‌زنی، تحریک، از زبان غیر گفتن، ایجاد تفرقه و اختلاف، ارباب، دشمن‌سازی، انسانیت‌زدایی از دشمن و انگاره‌سازی استفاده نموده است.

واژه‌های کلیدی:

عملیات روانی، ترکیه، عملیات چشمه صلح، سوریه

^۱ استادیار دانشکده فرهنگ و ارتباطات دانشگاه امام صادق (ع)، تهران، ایران.

^۲ دانشجوی کارشناسی ارشد فرهنگ و ارتباطات دانشگاه امام صادق (ع)، تهران، ایران.

* نویسنده مسئول: mhshoae1392@gmail.com

مقدمه

حضور و گستردگی رسانه در تمام شئون زندگی همچون سیاست، اقتصاد، فرهنگ و اجتماع نمایان است. رسانه‌ها فقط به‌عنوان یک نهاد فرهنگی و اجتماعی بر دیگر فضاها محسوب نمی‌شود؛ بلکه فضا و چارچوبی مهیا می‌کنند، که حوزه‌های مختلف سیاست، اقتصاد، فرهنگ و اجتماع در آن جریان دارد. در معنای دقیق‌تر، رسانه‌ها توانایی تعیین اولویت‌های ذهنی و حتی چارچوب-سازی ذهنی را دارند. دهقان (۱۳۹۲) بیان کرد که "برجسته‌سازی یکی از شیوه‌هایی است که از طریق آن رسانه‌های جمعی می‌توانند بر عامه تأثیر بگذارند. برجسته‌سازی یعنی این اندیشه که رسانه‌های خبری با ارائه خبرها، موضوعاتی را که عامه راجع به آن‌ها فکر می‌کنند، تعیین می‌نمایند" (دهقان، ۱۳۹۲: ۳۲۶). یکی از روش‌های اولویت‌سازی موضوعی توسط دولت‌ها و به کمک رسانه‌ها برای مردمشان، عملیات روانی است. عملیات روانی؛ در یک تعریف کلی شامل بهره‌گیری از تبلیغات در راستای اهداف ملی جهت تأثیرگذاری بر افکار و احساسات مخاطبان است. امروزه مفهوم عملیات روانی پیوندخورده با رسانه‌های مدرن و امروزی است، که این رسانه‌ها مهملی برای عملیات روانی محسوب می‌شود. همچنین عملیات روانی جزو تفکیک‌ناپذیر یک عملیات نظامی است. فضای خبری و خبرگزاری نیز به‌عنوان منبع عظیمی از اطلاعات و اخبار نقش برجسته‌ای در این موضوع دارند.

عملیات نظامی ترکیه در شمال سوریه، به نام عملیات چشمه صلح^۱ در تاریخ ۹ اکتبر ۲۰۱۹ (۱۷ مهر ۱۳۹۸) با حمله نظامی ترکیه به منطقه کردستان سوریه، موسوم به روژاوا آغاز گردید. این عملیات نظامی در تاریخ ۱۷ اکتبر ۲۰۱۹ (۲۵ مهر ۱۳۹۸) با توافق ۱۳ بندی ترکیه با آمریکا آتش آن فرومی‌نشیند. ایران، اتحادیه اروپا، اتحادیه عرب و بریتانیا نیز عملیات ترکیه را محکوم و آن را تجاوز به یک کشور مستقل اعلام کردند. از آنجایی که منطقه موردنظر ترکیه یک منطقه کردنشین است، می‌توان هدف واقعی ترکیه را چنین پنداشت، که آن‌ها به دنبال این هستند، تا بافت جمعیتی منطقه را تغییر دهند؛ اما ترکیه مدعی است، که می‌خواهد، بافت جمعیت را درست کند. سفارت ترکیه در تهران با صدور بیانیه‌ای به تشریح اهداف آنکارا در اجرای عملیات نظامی در شمال سوریه و بیان دیدگاه‌های این کشور درباره عملیات چشمه صلح پرداخت. محورهای اطلاعیه سفارت ترکیه به‌طور خلاصه عبارت‌اند از: ۱. مبارزه با گروه‌های تروریستی ("PKK" و سازمان‌های وابسته) ۲. این عملیات منطبق بر حقوق بین‌الملل (ماده ۵۱ منشور سازمان ملل) بوده است. ۳. عناصر غیرنظامی آسیبی نخواهند دید. ۴. حضور ترکیه در مبارزه با گروه تروریستی

¹ -barış pınarı harekatı

داعش و پناه دادن مردم بی‌پناه سوری ۵. اسکان دادن پناهجویان سوری در مناطق آزادشده در عملیات چشمه صلح ۶. ترکیه به دنبال تغییر بافت جمعیتی منطقه نیست. ۶مبارزه با شبه‌نظامیان داعشی که با "PYD/YPG" در ارتباط هستند. ۸. ادامه مبارزه با گروه تروریستی داعش ۹. ممانعت از ورود داعش به ترکیه و مبارزه با آن ۱۰. "PKK /PYD" امنیت ایران و کل منطقه را تهدید می‌کنند (احقایی ۱۳۹۸)^۱. محورهای مذکور؛ اهمیت این عملیات را از منظر ترکیه ترسیم می‌کند.

سازمان رادیو و تلویزیون دولتی ترکیه^۲ یا "TRT" سازمان صداوسیما ملی کشور ترکیه است. "TRT" به‌عنوان رسانه متعلق به دولت ترکیه و به بیان دقیق‌تر بزرگ‌ترین رسانه دولتی این کشور محسوب می‌شود. این رسانه علاوه بر پخش برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی در زمینه خبری نیز فعال بوده و سایت آن^۳ به‌عنوان خبرگزاری این رسانه و با نام "TRT" خبر^۴ فعالیت می‌کند. این رسانه به‌عنوان مهم‌ترین رسانه رسمی و دولتی ترکیه و متأثر از سیاست‌های دولت ترکیه است. در واقع این رسانه را می‌توان صدای بی‌واسطه دولت به شمار آورد. از یکسو با توجه به شروع این عملیات در تاریخ ۹ اکتبر ۲۰۱۹ (۱۷ مهر ۱۳۹۸) و از سوی دیگر شروع به‌کارگیری کلیدواژه عملیات چشمه صلح از این تاریخ در خبرگزاری "TRT"، به‌عنوان شروع بازه زمانی برای مطالعه در نظر گرفته شده است. هرچند تاریخ فروکشی این عملیات در تاریخ ۱۷ اکتبر ۲۰۱۹ (۲۵ مهر ۱۳۹۸) با توافق ۱۳ بندی ترکیه با امریکا صورت گرفت، لکن این موضوع همچنان در رسانه‌ها و همچنین در خبرگزاری "TRT" به‌عنوان خبری دارای ارزش بالای خبری جلوه داشت. انتهای بازه زمانی این پژوهش نیز تاریخ ۱۳ نوامبر ۲۰۱۹ (۲۲ آبان ۱۳۹۸) است. اخبار استخراج‌شده از این خبرگزاری به زبان اصلی یعنی ترکی استانبولی بوده است. به همین علت جامعه هدف رسانه مذکور، مردم کشور ترکیه هستند.

مبانی نظری پژوهش

قدمت عملیات روانی به قدمت تاریخ تمام عملیات‌های نظامی از آغاز تفکر نظامی بشر در جهان است، و همچنین کاربرد وسیع عملیات روانی در جنگ اول و دوم خلیج فارس، جنگ افغانستان

^۱- احقایی، اکرم (۱۳۹۸) اطلاعیه سفارت ترکیه در تهران درباره عملیات چشمه صلح، خبرگزاری دانشجویان ایران، کد خبر ۹۸۰۷۳۰۲۲۲۳۱ دسترسی در <https://www.isna.ir/news/98073022231/>

^۲ - Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu

^۳ - <https://www.trthaber.com/>

^۴ - TRThaber

و عراق، جنگ اخیر لبنان و غزه و در نمونه خاص آن پرونده هسته‌ای ایران است، که امریکا و متحدان به‌وفور و با قابلیت بسیار بالایی از ابزارهای دیداری و شنیداری استفاده کردند (ذوالفقاری، ۱۳۹۱: ۸۲). اصولاً بعد روانی هر جنگ و نزاعی در کنار بعد فیزیکی از اهمیت بسیاری برخوردار است، خصوصاً امروزه که فناوری‌های ارتباطی به اوج نقش‌آفرینی و اثرگذاری خویش رسیده‌اند (Narula, 2004: 178). به بیان ساده عملیات روانی یکی از شیوه‌های اعمال فشار برای رسیدن به اهداف مطلوب است (افتخاری، ۱۳۹۳: ۲۰۱). عملیات روانی برنامه‌ریزی شده به‌منظور اثرگذاری بر احساسات، انگیزه‌ها، استدلال‌های عینی و درنهایت تأثیرگذاری بر جامعه مخاطب و نیل دادن آن به هدف مدنظر مجری عملیات روانی است (فرخی، ۱۳۹۵: ۱۰۹). عملیات روانی، با هدف خلق تصویری مطلوب از خود (در سطح ملی)، جذب طرفدار و تخریب دشمنان به سلاحی مهم در عرصه‌های جنگ در قرن بیستم تبدیل شده است.^۱ در عملیات روانی، بعد روان‌شناختی در به‌کارگیری ابزار در راستای قدرت ملی مورد تأکید قرار می‌گیرد (Barnett and Carnes, 1989: 16). عملیات روانی، هم‌راستا با عملیات نظامی و با هدف بهبود و ارتقای اثربخشی استراتژی‌ها و کمپین‌های نیروهای خودی هدایت و اجرا می‌شوند. در این مسیر، عملیات روانی در کنار اطلاعات بین‌المللی^۲، ارتباطات استراتژیک^۳ را شکل می‌دهند (Munoz, 2012: 10-16).

جدول شماره (۱) تعاریف عملیات روانی

منبع	مخاطب	ابزار	هدف	تعریف
شیرازی، ۱۳۸۳، ص ۱۸	افراد دشمن، بی‌طرف و هم‌پیمان	فرایند بهره‌برداری صحیح و طراحی شده از تبلیغات و دیگر ابزارها	نفوذ در عقاید، احساسات، عواطف و رفتار مخاطبان و تأثیرگذاری بر آنان	عملیات روانی "فرایند بهره‌برداری صحیح و طراحی شده از تبلیغات و دیگر ابزارهایی که هدف اصلی آن نفوذ در عقاید، احساسات، عواطف و رفتار مخاطبان (افراد دشمن، بی‌طرف و هم‌پیمان) و تأثیرگذاری بر آنان برای دستیابی به اهداف و مقاصد موردنظر است".
سیلان اردستانی، ۱۳۸۳، ص ۲۸	دولت‌ها و مردم خارجی	غیر ابزارهای نظامی، سیاسی و اقتصادی	نفوذ بر عقاید و رفتار	ویلیام داوانی عملیات روانی را مجموعه اقداماتی می‌داند که "کشوری به‌منظور اثرگذاری و نفوذ بر عقاید و رفتار دولت‌ها و مردم خارجی، با ابزارهایی

^۱ -United States. Department of the Army. (Psychological Operations)

^۸ -International Information

^۹ -Strategic Communication

منبع	مخاطب	ابزار	هدف	تعریف
				غیر از ابزار نظامی، سیاسی و اقتصادی انجام می‌دهد"
نصر، ۱۳۸۱، ص ۹۰	دشمن	تبلیغات همراه با اقدامات عملی است که دارای ماهیت نظامی، اقتصادی یا سیاسی است	ضدیت با دشمن	پل لاینبرگر جنگ روانی را در معنای محدود آن چنین تعریف می‌کند: "جنگ روانی، استفاده از تبلیغات بر ضد دشمن، همراه با اقدامات عملی است که دارای ماهیت نظامی، اقتصادی یا سیاسی است"
استونرساند رس، ۱۳۸۳، ص ۱۹	گروه‌های خارجی	استفاده طراحی شده ملت از تبلیغات و فعالیت‌ها بجای جنگ	تحت تأثیر قرار دادن نظرها، نگرش‌ها، احساسات و رفتار و تحقق اهداف ملی	استونرساند رس معتقد است که استفاده طراحی شده ملت از تبلیغات و فعالیت‌ها بجای جنگ و انتقال عقاید و اطلاعاتی که برای تحت تأثیر قرار دادن نظرها، نگرش‌ها، احساسات و رفتار گروه‌های خارجی در نظر گرفته شده‌اند، به شکلی که از تحقیق اهداف ملی حمایت کند.
ابراهیمی خوسفی، ۱۳۹۱، ص ۲۳	دولت‌ها و مردم	اقدامات تبلیغی- روانی با اتکا به زمینه‌ها و ابزارهای سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و نظامی	نفوذ بر عقاید و رفتار	"عملیات روانی عبارت است از: مجموعه اقدامات تبلیغی-روانی یک کشور یا گروه به‌منظور اثرگذاری و نفوذ بر عقاید و رفتار دولت‌ها و مردم در جهت مطلوب با اتکا به زمینه‌ها و ابزارهای سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و نظامی"
Bowen, ۲۰۰۲، p۲۱	دولت‌ها، سازمان‌ها، گروه‌ها	انتقال اطلاعات معین و مشخص	هدف اثرگذاری بر احساسات، انگیزه‌ها	اعمالی از پیش مشخص شده برای انتقال داده‌های مشخص و معین به مخاطبین، با هدف اثرگذاری بر احساسات، انگیزه‌ها، اهداف و نیز تأثیر بر دولت‌ها، سازمان‌ها، گروه‌ها و افراد خارجی.

در مجموع می‌توان بر اساس تعاریف مذکور گفت که: عملیات روانی مجموعه اقداماتی که با ابزار تبلیغات جهت نفوذ بر عقاید و رفتار مردم (مردم داخلی یا خارجی)، دولت‌ها و گروه‌ها صورت می‌گیرد. روشن است که مخاطب این اقدامات می‌تواند خودی (مردم کشور خود) یا غیرخودی (مردم کشور/کشورهای دیگر) باشد که بر این اساس، اهداف عملیات روانی به ترتیب اقناع و نفوذ خواهد بود. طبعاً این پژوهش به عملیات روانی ترکیه ناظر به مردم خودش یعنی نوعی از تصویرسازی اقناعی از خود برای خود، و از دیگری (سوری‌ها) برای خود می‌پردازد.

تکنیک‌های عملیات روانی

در عملیات روانی تکنیک‌های متنوعی وجود دارد که با به‌کارگیری به‌موقع و مناسب این تکنیک‌ها باورها، تمایلات و رفتار مخاطبان را در جهت دلخواه تحت تأثیر قرار می‌گیرد. با بررسی منابع مختلف و به‌صورت استقرائی، تکنیک‌های متنوع این نوع از عملیات در جدول شماره (۲) گردآوری شده است.

جدول شماره (۲) تعاریف تکنیک‌های عملیات روانی

منبع	توضیحات	نام تکنیک	ردیف
ذوالفقاری، ۱۳۹۱، ص ۱۵۰	متخصصان عملیات روانی برای متوقف کردن اراده مخاطبان پشتوانه‌های احساسی-عاطفی آنان را هدف قرار داده و شور و احساس حاکم بر رفتار ایشان را به تدریج زایل می‌کنند، زیرا که به خوبی می‌دانند که با کاهش شور و هیجان، خود رفتار نیز تضعیف و متوقف خواهد شد. در این حالت مخاطبان قدرت و توان خود را برای رسیدن به اهداف از دست داده و در موضع انفعال و عقب‌نشینی یا تسلیم قرار می‌گیرند. گسترش دادن فساد، مواد مخدر و روحیه عافیت‌طلبی و خشونت از مظاهر است که متخصصان عملیات روانی از آن‌ها برای رسیدن به مقصود خود بهره می‌برند.	تخدير	۱
ذوالفقاری، ۱۳۹۱، ص ۱۵۱	بر خلاف تخدير در این روش باید شور و اشتیاق و حرکت به‌سوی مطلوب را در مخاطبان ایجاد نمود و عواطف و احساسات آنان تقویت شود. متخصصان عملیات روانی با بهره‌گیری از اصول عاطفی و احساسی، مخاطبان خود را تشجیع و آنان را برای نیل به هدف موردنظر تشویق می‌کنند. احساسات مذهبی و دینی، نژادی و قومی و یا حس تنفر از متجاوز، مبارزه با ظالم و گرایش‌های ناسیونالیستی از این قبیل هستند.	تشجیع	۲
میرسمعی، ۱۳۹۴، ص ۱۵۱	برچسب زدن یعنی، دادن بار مثبت یا منفی به واژه‌ها و نسبت دادن آن به گروه‌های دوست و دشمن. بر اساس این روش، رسانه‌ها واژه‌های مختلف را به صفات مثبت و یا منفی تبدیل می‌کنند و آن‌ها را به افراد و یا نهادهای مختلف نسبت می‌دهند. گاهی هدف از این عملکرد آن است که ایده، فکر و یا گروهی محکوم شوند بی‌آنکه استدلالی در محکومیت آن‌ها آورده شود.	برچسب‌زنی	۳
شیرازی، ۱۳۷۶، ص ۴۷	منظور از تحریک، انجام اقدام‌هایی است که بر روی حالات و رفتار مخاطبان تأثیر می‌گذارد. در این روش، متخصصان عملیات روانی با ارائه پیام‌ها و اطلاعات آگاهی‌دهنده به تحریک احساسات مخاطبان می‌پردازند و آنان را به‌سوی تحقق اهداف مطلوب نظر خود سوق می‌دهند. حس همدردی، تنفر، خشم و	تحریک	۴

ردیف	نام تکنیک	توضیحات	منبع
		غضب از جمله مفاهیمی است که در این روش مورد توجه قرار می‌گیرد.	
۵	از زبان غیر گفتن	در مواقعی که طرح یک سناریو و انتقال پیام از جانب نیروهای خودی بی-اثر بوده و گروه هدف یا مردم آن را حمل به خصومت و دشمنی نموده یا به آن توجه نمی‌نمایند این شیوه مورد استفاده قرار می‌گیرد. در این حالت سعی می‌شود پیام از جانب منبعی به‌سوی گروه هدف ارسال شود که نسبت به گروه هدف خصومتی نداشته و سابقه ناپسندی هم نزد گروه هدف نداشته باشد، یا مورد اعتماد گروه مخاطب بوده باشد. این روش به دو صورت انجام می‌شود: نخست انتقال پیام به عنصر ثالث (عنصری که واجد شرایط باشد) و دیگری نسبت دادن پیام به عنصر ثالث (عنصری که واجد شرایط باشد) و دیگری بازپخش آن از زبان عنصر ثالث. به‌عنوان مثال سعی می‌شود شایعه‌ای در گروه پخش شود به‌گونه‌ای که عناصر ثالث (خبرنگاران خارجی یا دیپلمات‌ها) آن را دریافت نموده و بازپخش نمایند. آنگاه منبع خودی می‌تواند به‌صورت سفید به نقل آن شایعه از قول آن عناصر ثالث و موثق نزد حریف بپردازد. به این صورت ابتدا رسانه سیاه به کار افتاده و شخص ثالث پیام رسانه سیاه را بازپخش می‌نماید و به دنبال آن رسانه سفید خودی به صورتی وسیع از قول شخص ثالث آن را منتشر می‌نماید.	براتی، ۱۳۷۶، ص ۱۴۱
۶	ایجاد تفرقه و اختلاف	همواره تشدید اختلافات داخلی و ایجاد سوءظن بین جناح‌های یک گروه یا یک جامعه یکی از پرسودترین روش‌های عملیات روانی بوده است. در این تکنیک باید نقاط اختلاف دقیقاً مورد شناسایی قرار گیرد و مسائل روان-شناختی هر گروه یا هر جناح مشخص شود و پس از آن اقداماتی انجام شود که اختلافات در داخل صفوف آن‌ها را افزایش دهد. از جمله نتایج این روش در صورت عملکرد صحیح سازمان عملیات روانی خود، مشغول شدن صفوف مختلف حریف به یکدیگر و انحراف آن‌ها از جبهه مقابل است. در واقع طی این پروسه دشمن اصلی فراموش شده و جناح‌های حریف همدیگر را دشمن فرض کرده و توجه خود را کاملاً معطوف به برخورد با جناح مقابل می‌نمایند.	ذوالفقاری، ۱۳۹۱، ص ۱۵۷
۷	ارعاب	ایجاد ترس و رعب در مخاطب از روش‌های متداول و کارآمد در عملیات روانی است که از دیرباز تاکنون مورد استفاده طرف‌های درگیر و متخاصم بوده است و این حربه به‌منظور تضعیف روحیه و سست نموده اراده آنان بکار برده می‌شود. در این شیوه کارشناسان عملیات روانی ضمن تهدید و ترساندن مخاطبان با دسیسه‌های گوناگون به آنان چنین القا می‌کنند که خطرات و صدمات احتمالی و حتی قطعی فراوانی بر سر راه آنان کمین کرده است. متخصصان عملیات روانی می‌کوشند آینده‌ای مبهم و تاریک و توأم با سختی‌ها و مشکلات فراوان برای افراد دشمن و کسانی که تلاش دارند با دشمن همکاری کرده و یا او را مورد پشتیبانی و حمایت قرار دهند ترسیم کرده و به آنان تلقین کنند	براتی، ۱۳۷۶، ص ۱۴۸

ردیف	نام تکنیک	توضیحات	منبع
		که توان و امکانات لازم برای دستیابی به اهداف خود را ندارند به همین دلیل در برخی موارد مخاطب را می‌ترسانند که اقدام به حضور در صحنه‌های انقلاب یا شرکت در رأی‌گیری نکند یا سربازان را می‌ترسانند که از جبهه فرار نمایند یا به مخاطب القا می‌کنند که "تو، توان لازم برای رسیدن به هدف را نداری".	
۸	انسانیت- زدایی از دشمن	بر اساس این تکنیک، هریک از طرفین منازعه در عملیات روانی خویش می‌کوشد تا تصویری غیرانسانی از حریف ارائه نمایند. به تصویر آن‌ها، این اقدام هم از مشروعیت آن می‌کاهد و هم اعمال خشن و تند خود علیه او را توجیه می‌کند.	الیاسی، ۱۳۸۵، ص ۱۵
۹	دشمن‌سازی	تلاش برای ایجاد تنفر نسبت به یک عقیده، گروه یا کشور خاص را اهریمن‌سازی (دشمن‌سازی) می‌گویند. در این تکنیک، مبلغ تلاش دارد تا تنفر و دشمنی جمعیت مخاطب را نسبت به عقیده، گروه و یا کشورهای خاص برانگیزد به نحوی که اگر گروهی منفور (از دیدگاه رسانه)، سیاست خارجه را پشتیبانی کند، صرف‌نظر از درست و یا نادرست بودن آن، وجهه منفی گروه حامی این سیاست را بزرگ‌نمایی می‌کند و از این طریق بر مواضع جمعیت مخاطب اثر می‌گذارد.	میرسمعی، ۱۳۹۴، ص ۱۷۱
۱۰	انگاره‌سازی	انگاره‌سازی یکی دیگر از شیوه‌های عملیات روانی است که در نبرد رسانه‌ای از آن استفاده می‌شود. در این روش، نیروهای مهاجم سعی می‌کنند با ایجاد تصویری مطلوب از خود، تصویری مخدوش و ناموجه از نیروهای مدافع در اذهان مخاطبان ایجاد کنند. در این روش، خبر، ضرورتاً همان چیزی نیست که اتفاق می‌افتد بلکه چیزی است که منبع خبری آن را ارائه می‌دهد.	سیلان اردستانی، ۱۳۸۴، ص ۲۹

پیشینه پژوهش

اینک در پیشینه نظری پژوهش به مقالاتی که پیرامون عملیات روانی، بازنمایی رسانه‌ای، قدرت نرم، دیپلماسی عمومی و رسانه‌ای کشور ترکیه در قبال کشورهای مختلف منطقه هست پرداخته خواهد شد.

۱. "بازنمایی رسانه‌ای ترکیه از سیاست منطقه‌ای حزب عدالت و توسعه در پرتو تحولات غرب آسیا" اثر سید محمد کاظم سجادیپور و ولی گل محمدی در سال ۱۳۹۶ است. سؤال اصلی پیرامون این است که "چه مؤلفه‌هایی موجب سیاست‌های منطقه‌ای تعامل‌گرایانه امریکا در دوره پس از انقلاب‌های عربی شده است و رسانه‌های ترکیه برای مشروع سازی سیاست‌های تهاجمی اردوغان چگونه به بازنمایی راهبردهای مداخله‌گرایانه آک پارتی در غرب آسیا می‌پردازد؟". در پاسخ به

این سؤال مقاله می‌توان گفت که بخشی از رفتارهای منطقه‌ای ترکیه در پیوند با استراتژی بزرگ آمریکا در منطقه (اسلام آمریکایی) است. این روند موجب کشیده شدن ترکیه به سوی جنگ‌های نیابتی و تعمیق درگیری‌های قومی و فرقه‌ای برای تضعیف دولت-ملت‌ها در منطقه شده است. همچنین استراتژی بزرگ ترکیه در دوران حزب عدالت و توسعه در راستای تقویت شبکه اخوان-المسلمین در منطقه صورت‌بندی می‌شود.

۲. "رسانه‌ها و بحران‌های بین‌المللی و منطقه‌ای؛ تحلیل انتقادی پیش‌فرض مقاله‌های خبری مطبوعات ترکیه درباره بحران سوریه" اثر علی حاجی محمدی و مهدی منتظر قائم در سال ۱۳۹۴ است. هدف این مطالعه، تحلیل پیش‌فرض‌ها و دلایل ایدئولوژیکی پنهان استفاده از پیش-فرض‌ها در گفتمان مقاله‌های خبری روزنامه‌های ترکیه درباره بحران سوریه در چارچوب انتقادی است. این تحقیق نشان می‌دهد که نویسندگان مقالات خبری برگزیده روزنامه‌های ترکیه، بنا به دلایل ایدئولوژیکی، دانش یکسانی درباره بحران سوریه و کنشگران منطقه‌ای و جهانی درگیر آن، پیش‌فرض می‌گیرند. این پیش‌فرض‌های بیانگر تمایز گفتمانی است و مؤلفه‌ها و عناصر آن، تصویرسازی بحران سوریه در مقاله‌های خبری روزنامه‌های ترکیه را تشکیل می‌دهد.

نوآوری این مقاله در پرداختن به تکنیک‌های عملیات روانی کشور ترکیه است که در قالب خبرگزاری "TRT" به‌عنوان مهم‌ترین خبرگزاری دولتی ترکیه بدان توجه شده است. یکی از ویژگی‌های این مقاله ناظر به پرداخت به موضوعی است که از یکسو جدید بوده و از سوی دیگر می‌تواند آغازگر اتفاقات مهمی در منطقه شود. به بیانی دیگر، علاوه بر موضوع پژوهش (عملیات روانی برای اقناع مردم خودی) و مورد پژوهش (حمله ترکیه به سوریه)، مورد مطالعه (TRT) نیز نوآورانه است که در نتیجه اهمیت پژوهش را دوچندان می‌کند.

روش‌شناسی پژوهش

روش پژوهش تحلیل محتوای کیفی^۱ است. از اخبار مربوط به "عملیات چشمه صلح" در خبرگزاری "ت‌رت" در بازه زمانی ۱۷ اکتبر ۲۰۱۹ تا ۱۳ نوامبر ۲۰۱۹، ۱۹۲ خبر به روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شده است. منبع اخبار، سایت خبرگزاری "TRT" به زبان ترکی استانبولی بوده است؛ زیرا بخش فارسی این سایت تمام اخبار را نشر نداده و به نظر می‌رسد به‌صورت گزینشی اخباری را انتشار می‌دهند، بنابراین اخبار زبان اصلی به فارسی ترجمه شده و در روند مقاله برای بررسی قرار داده شده است. در رهیافت کیفی، هدف درک عمیق از موضوع

^۱ -Qualitative content analysis

مطالعه است. لذا در این پژوهش روش نمونه‌گیری هدفمند از نوع "قابلیت مقایسه"^۱ است. منظور از مقایسه در این پژوهش، کشف مقوله‌های اصلی و فرعی از مفاهیم و گزاره‌ها است. به دلیل اینکه حجم نمونه در تحقیقات کیفی، ارتباط تنگاتنگی با میزان اشباع‌پذیری دارد تا اشباع نظری استخراج داده‌ها از اخبار با هشتک *Bariş Pınarı Harekatı* (عملیات چشمه صلح) ادامه یافت. رویکرد روش پژوهش استقرائی بوده است. گزاره‌های این تحقیق خود اخبار بوده‌اند، که در واقع هر خبر یک بند را شامل می‌شود. مفاهیم از این گزاره‌ها استخراج شده‌اند. سپس مقولات فرعی ناظر به این مفاهیم استخراج می‌شوند. مقولات اصلی که خود پشته‌نانه نظری دارند، با توجه به مقولات فرعی استنتاج می‌شوند. به بیان دیگر از شروع تا انتهای بازه زمانی، ۱۹۲ خبر بر اساس اشباع نظری تحلیل شده است. سپس پژوهشگر با نگاه استقرایی داده‌های مرتبط با سؤال پژوهش را استخراج کرده است. در گام بعدی داده‌های مستخرج از اخبار مورد تحلیل، مقوله‌بندی شده و در یک نظام مقوله‌بندی قرار گرفته است. در ادامه مقوله‌های فرعی به صورت منظم در دسته‌بندی کلان، تحت عنوان مقوله‌های اصلی طبقه‌بندی شده‌اند که بر این اساس تکنیک‌های عملیات روانی در رسانه TRT احصا گردیده است.

یافته‌های پژوهش

بر اساس گزاره‌های جدول شماره (۳) که ترجمه اخبار از ترکی استانبولی به فارسی هستند، می‌توان مفاهیمی را استخراج نمود. در واقع هر خبر دارای برخی مفاهیم هست که در روند تحلیل محتوا به دست آمده است. با توجه به حجم بالای داده‌ها، برخی از اخبار از باب نمونه در جدول زیر به استخراج مفاهیم از گزاره‌ها پرداخته شده است:

جدول شماره (۳) نکات کلیدی و کدگذاری (استخراج مفاهیم) نمونه‌های مورد بررسی

کد	گزاره	مفاهیم مستخرج
۱	به اعلام ریاست امور دینی، برای پیروزی در عملیات چشمه صلح، فردا هنگام نماز صبح به‌طور کلی تمام مساجد کشور جهت خواندن سوره فتح و انجام دعا باز می‌شود.	استفاده از آیین مذهبی برای پیروزی در عملیات چشمه صلح
۲	سازمان تروریستی "YPG /PKK" ، که در عملیات موفق ترکیه ضربه سنگین دیده بود، برای بی‌اعتبار ساختن عملیات چشمه صلح به مردم عادی حمله کرد؛ درحالی‌که گویا ترکیه را هدف قرار داده بود.	ضربه سنگین ارتش ترکیه به "YPG /PKK"
		حمله نظامی "PKK/YPG" به مردم عادی
		هم‌نشینی "PKK/YPG" با نام سازمان تروریستی

^۱ -comparability

کد	گزاره	مفاهیم مستخرج
۳	سخنگوی وزارت امور خارجه پاکستان محمد فیصل، در ارتباط با عملیات چشمه صلح گفت: ما نگرانی‌های مشروع امنیتی منطقه را درک می‌کنیم. ترکیه هم مثل پاکستان یکی از قربانی‌های ترور است.	حمایت و همدردی "محمد فیصل" از ترکیه در عملیات چشمه صلح
		تروریست خطاب شدن "PKK / YPG" از زبان "محمد فیصل"
۴	جنازه محمد شیرین دمیر، پدر گولای دمیر، کارمند TRT کردی، که طی حمله خمپاره‌ای و موشکی توسط سازمان تروریستی "PKK/YPG" به مردم عادی منطقه نصیبان ماردین شهید شده بود به خاک سپرده شد.	کشته شدن یک شهروند کرد توسط "PKK/YPG"
		شهید نامیدن فرد کشته‌شده توسط "PKK / YPG"
		کشته شدن یک فرد غیرنظامی توسط "PKK/YPG"
		هم‌نشینی "PKK/YPG" با نام سازمان تروریستی
۵	لحظه تیراندازی هواپیماهای جنگنده به هدف‌های تروریستی در اخبار "TRT" به‌صورت زنده مشاهده می‌شوند.	مورد هدف واقع‌شدن مواضع "PKK/YPG" توسط جنگنده‌های ترکیه
		جاننشینی نام سازمان تروریستی بجای "PKK/YPG"
۶	پیرامون عملیات چشمه صلح و در شهرستان راسولین که از تروریست‌ها پاک شد، مهمات و سلاح‌هایی که امریکا به "PKK/YPG" می‌داد به دست آمد(کشف شد).	کشف کمک‌های امریکا به "PKK/YPG"
		پاک‌سازی منطقه از "PKK / YPG" توسط ارتش ترکیه
		هم‌نشینی "PKK/YPG" با نام سازمان تروریستی
۷	رئیس‌جمهور امریکا دونالد ترامپ، توافق امریکا در دوره اوباما با سازمان تروریستی "PKK" که سال‌ها ترکیه با آن سر نزاع داشت را یک خطای بزرگ توصیف کرد.	اعتراف ترامپ به‌اشتباه دولت قبل در زمینه حمایت از سازمان تروریستی "PKK"
		هم‌نشینی "PKK/YPG" با نام سازمان تروریستی
۸	عملیات چشمه صلح در مناطق اشغالی تروریست‌ها و جایی که ملت سوریه زندگی می‌کنند روزنه امید است. کسانی که نزدیکان خود را در منبج رها کرده‌اند، انتظار دارند که عملیات تا منبج توسعه یابد.	درخواست مردم منبج از ادامه و توسعه عملیات چشمه صلح
		امید مردم سوریه به نجات در عملیات چشمه صلح
		جاننشینی نام سازمان تروریستی بجای "PKK / YPG"
۹	در شبکه‌های اجتماعی علیه عملیات چشمه صلح و در جهت لکه‌دار کردن آن، از تصاویر دختر شجاع فلسطینی، احدا تمیم به‌عنوان نماد فرد فلسطینی که در مقابل اشغال اسرائیل مقاومت کرد استفاده شد.	دست‌کاری و نشر خبر جعلی در شبکه اجتماعی علیه عملیات چشمه صلح
۱۰	رهبر حزب جمهوری خلق، کمال قلیچدار اوغلو، از عملیات چشمه صلح حمایت مکرر داشت، و گفت: خدا یاور ما باشد، سربازانمان سالم و سلامت برگردند.	حمایت کمال قلیچدار اوغلو (رهبر حزب سیاسی غیرهمسو با دولت) از عملیات چشمه صلح

کد	گزاره	مفاهیم مستخرج
۱۱	سرباز ترکیه که در حال خدمت در منطقه عملیات چشمه صلح است، پیرامون فعالیت‌های بازگشت به زندگی عادی، برای فراموش کردن روزهای سخت سپری‌شده کودکان راسولین، با آن‌ها بازی کرد.	نمایش چهره انسان‌دوست از سرباز ترکیه
۱۲	رئیس هلال‌احمر ترکیه کینیک، فعالیت‌های صورت گرفته و کمک‌های انسانی فوری به نیاز مردم عادی مناطق آزادشده در عملیات چشمه صلح را بیان کرد.	امدادرسانی ترکیه به مناطق آزادشده در عملیات چشمه صلح
۱۳	ارتش آمریکا که بیش از نصف پایگاه‌های خود را در سوریه و در خلال عملیات چشمه صلح خالی کرده بود، در حال بازگشت به برخی از پایگاه‌های خود و تقویت حضور نظامی خود در میداین نفتی است.	بازگشت جدی نظامی آمریکا به منطقه
۱۴	امریکا در مورد نفت سوریه یک اعتراف کرد. سخنگوی پنتاگون جوناتون هافمان گفت: درآمد نفتی برای آمریکا نیست و به "YPG/PKK" داده خواهد شد.	کمک‌های آمریکا به "YPG/PKK"
۱۵	در منطقه عملیات چشمه صلح توسط انفجار بمب دستی تروریست‌ها، یک سرباز شهید و شش سرباز زخمی شدند.	نشان دادن جنایت "YPG/PKK"
		شهید نامیدن فرد کشته‌شده توسط "PKK/YPG"
		جانشینی کلمه تروریست بجای "PKK/YPG"
۱۶	نیروهای مسلح ترکیه، طی عملیات چشمه صلح روستاهای موجود در شهرهای تل‌آبیاد و راسولین را شروع به پاک‌سازی از تروریست‌ها کردند. در اولین روز عملیات یازده روستا از تروریست‌ها پاک شد.	پاک‌سازی مناطق از دست "PKK/YPG"
		جانشینی کلمه تروریست "PKK/YPG" با نام سازمان تروریستی
		حمایت گروهی از کردهای سوریه از عملیات چشمه صلح
۱۷	کردهای مستقل رابیتا سوری، برای نابودی محور ترور در مرز جنوبی ترکیه و با هدف ایجاد صلح و آرامش حمایت خود از عملیات چشمه صلح را اعلام کردند.	هم‌نشینی "PKK/YPG" با نام سازمان تروریستی
		هم‌نشینی عملیات چشمه صلح با صلح و آرامش
۱۸	گشت مشترک نظامی ترکیه و روسیه شروع شد. خروج یا عدم خروج تروریست‌های "YPG/PKK" با گشت مشترک بررسی خواهد شد.	اتحاد نظامی ترکیه و روسیه
		هم‌نشینی "PKK/YPG" با نام سازمان تروریستی
۱۹	یک افسر ارشد "YPG/PKK" در جریان عملیات چشمه صلح و به دام افتادن سازمان تروریستی "YPG/PKK" از اسرائیل خواست تا به آمریکا که	به دام افتادن افسر ارشد "PKK/YPG" توسط ارتش ترکیه
		درخواست کمک "PKK/YPG" از اسرائیل و آمریکا

کد	گزاره	مفاهیم مستخرج
	نیروهای سوری خود(نیروهای آمریکایی در سوریه) را خارج کرده فشار بیاورد.	هم‌نشینی "PKK/YPG" با نام سازمان تروریستی
۲۰	ارتش ملی سوریه که از عملیات چشمه صلح حمایت می‌کند، از شروع عملیات به بعد مجموعاً ۶۴ شهید داد، ۱۸۷ سرباز هم زخمی شدند.	حمایت ارتش ملی سوریه از عملیات چشمه صلح شهید نامیدن فرد کشته‌شده توسط "PKK/YPG"
۲۱	تعداد افرادی که مقابله با نیروهای مسلح ترکیه و ارتش ملی سوریه را در درون سازمان تروریستی "PKK/YPG" رد می‌کنند هر روز زیادتر می‌شوند.	اختلاف افراد "PKK/YPG" برای مقابله با نیروهای ترکیه و سوریه هم‌نشینی "PKK/YPG" با نام سازمان تروریستی
۲۲	فرانسه عملیات چشمه صلح را محکوم کرد. فرانسه با حمایت مجدد خود از سازمان تروریستی "YPG/PKK" نشان داد؛ کافی است به‌صورت اجمالی به تاریخ نسل‌کشی فرانسه نگاه کنیم که مشخص کند این تصمیم جای تعجب ندارد.	مخالفت فرانسه با عملیات چشمه صلح نشان دادن چهره‌های خون‌ریز از فرانسه هم‌نشینی "PKK/YPG" با نام سازمان تروریستی
۲۳	از نظر وزارت دفاع در منطقه عملیات چشمه صلح آزار و حملات تروریست‌های "YPG/PKK" ادامه دارد. از نظر وزارت دفاع در عملیات چشمه صلح هیچ گروه قومی و دینی مورد هدف واقع نشده است.	آسیب ندیدن گروه‌های قومی و دینی توسط نیروهای ارتش ترکیه نشان دادن تصویر غیرانسانی از "YPG/PKK" هم‌نشینی "PKK/YPG" با نام سازمان تروریستی
۲۴	هماهنگی و آشتی بین ترکیه و آمریکا، در رسانه‌های آمریکا به‌صورت گسترده‌ای بدان پرداخته شد. در رسانه‌ای نیز بر اینکه ترکیه به خواسته‌های خود رسید تأکید کرد.	آشتی و هماهنگی ترکیه و آمریکا اعتراف رسانه آمریکایی به موفقیت ترکیه در رسیدن به مقاصد خود
۲۵	اولین اقدام تروریستی جدایی‌طلب سازمان تروریستی "PKK" در ۱۵ آگوست ۱۹۸۴ انجام گرفت و این سازمان تروریستی ۳۵ سال است که در داخل و خارج کشور خون می‌ریزد.	نشان دادن چهره خون‌ریز از "PKK" هم‌نشینی "PKK" با نام جدایی‌طلب هم‌نشینی "PKK" با نام سازمان تروریستی
۲۶	توزیع بسته کمک‌های بشردوستانه به مردم راسولاین که طی عملیات چشمه صلح از ظلم و فشار سازمان تروریستی "YPG/PKK" نجات یافتند بودند ادامه دارد.	امدادرسانی به مناطق پاک‌سازی‌شده از دست "YPG/PKK" نشان دادن چهره‌های ظالم از "YPG/PKK" هم‌نشینی "PKK/YPG" با نام سازمان تروریستی
۲۷	از ابتدای سال تا به امروز در درون کشور طی ۱۲۰۱ عملیات، ۲۷۸۲ نفر داعشی بازداشت‌شده که از آن بین ۸۴۳ نفر دستگیر شدند.	دستگیری داعشی‌ها در درون ترکیه

کد	گزاره	مفاهیم مستخرج
۲۸	تیم رفته از ترکیه، در پی نجات تل ابیاد شهر مرزی سوریه از دست "YPG/PKK" برای خدمات راه و الکترونیک به فعالیت خود ادامه می‌دهد.	کمک و امدادرسانی ترکیه به مناطق پاک‌سازی شده از دست "YPG/PKK" پاک‌سازی شهر تل ابیاد از "YPG/PKK"
۲۹	از نظر شرکت تحقیقات بین‌المللی گالوپ، مردم سوریه نسبت به ترکیه اعتماد کامل دارند. ۵۷ درصد مردم آن سرزمین نیز از عملیات چشمه صلح حمایت می‌کنند.	اعتماد مردم سوریه به ترکیه از زبان شرکت بین‌المللی گالوپ حمایت مردم سوریه از عملیات چشمه صلح
۳۰	رئیس‌جمهور رجب طیب اردوغان به رئیس‌جمهور امریکا ترامپ گفت: اینکه شما بنام کرد از آن یاد می‌برید "YPG /PYD" هستند. این‌ها سازمان تروریستی هستند. این‌ها سازمان تابعه و وابسته "PKK" هستند.	تروریست نامیدن "PKK/YPG/PYD" وابسته بودن "YPG /PYD" به "PKK"
۳۱	طی عملیات چشمه صلح، در شهر تل ابیاد که از دست تروریست‌ها پاک شده بود زندگی به حالت معمولی برمی‌گردد. کلیساهای ارمنی‌ها که آسیب دیده بود، تعمیر شد.	بازگشت زندگی به حالت معمول و آرام پس از عملیات چشمه صلح هم‌نشینی "PKK/YPG" با نام سازمان تروریستی
۳۲	ارتش امریکا که در جریان عملیات چشمه صلح از شمال سوریه به عقب رفته بود بعضی از عوامل خود را دوباره به منطقه وارد کرد.	بازگشت نیروهای نظامی امریکا به منطقه
۳۳	به دست آمدن مراکز تربیت تروریست‌ها و پیدا شدن پوستره‌های سرکرده تروریست‌ها عبدالله اوجالان در ساختمان‌ها، ادعای جدا بودن "YPG" از "PKK" در مناطق غربی را رد می‌کند.	با هم بودن "YPG" با گروه تروریستی "PKK"
۳۴	در طی عملیات‌های سازمان‌یافته در داخل و خارج کشور ۱۰۹۰ تروریست از سازمان تروریستی "YPG/PKK" که خواستار از بین بردن صلح، آرامش و امنیت مردم در ماه اکتبر بود، به هلاکت رسیدند.	انهدام افرادی از "PKK /YPG" هم‌نشینی "PKK/YPG" با نام سازمان تروریستی ترسیم چهره‌ای خشن از "YPG/PKK"
۳۵	در چارچوب توافق سوچی، دومین هیئت نظامی روسیه برای بحث در مورد موضوعات تاکتیکی و فنی قرار است امروز به آنکارا بیاید.	اتحاد نظامی ترکیه و روسیه
۳۶	رئیس‌جمهور ترکیه رجب طیب اردوغان گفت: ۱۹۵ عضو داعشی که "YPG/PKK" آن‌ها را راه‌ها کرد توسط ترکیه دستگیر شدند.	حضور برخی از اعضای داعش در "YPG/PKK"

در مرحله بعد از تحلیل محتوا مقولات مستخرج ذیل مقولات کلی تر قرار می‌گیرند که مقولات فرعی نامیده شده‌اند. مقولات فرعی نیز ذیل مفاهیم کلی تر که مقولات اصلی گفته می‌شود قرار

می‌گیرند. این مقولات اصلی همان تکنیک‌های عملیات روانی هستند که در بخش مبانی نظری بدان توجه گردیده است. اینک به صورت مختصر بدان‌ها اشاره می‌گردد.

اولین مقوله اصلی که در جدول زیر نیز بدان پرداخته شده است، مقوله تخدیر است. این مقوله برای متوقف کردن اراده و شور و احساس دشمنان است. ارتباط با گروه‌های تروریستی ابزار تکنیکی برای ضربه زدن به روحیات دشمن مقابل است که ذیل مقوله تخدیر محسوب می‌شود. مقوله اصلی دوم که مورد توجه است، تشجیع بوده که تشویق مخاطبان و برانگیختن احساسات آن‌ها برای رسیدن به هدف است که بعضاً از ابزار دینی، مذهبی و نژادی نیز بهره می‌گیرد. استفاده از آیین مذهبی و دینی برای همراهی مردم، ذیل مفهوم تشجیع بوده است. برچسب‌زنی به عنوان سومین مقوله اصلی، دادن بار مثبت و منفی توسط کلمات به دوست و دشمن است. استفاده از واژه تروریست به دشمنان و استفاده از واژه شهید برای کشته‌شدگان خودی همین تکنیک برچسب‌زنی است که مورد استفاده قرار گرفته است. مقوله اصلی چهارم تحریک است. این مقوله تحریک احساسات مخاطبان برای رسیدن به اهداف مورد نظر است. اینکه مردم سوریه نیز امیدشان به این عملیات بوده و نباید امیدشان را ناامید کرد، بازگشت نیروهای نظامی امریکا به منطقه که حس تعصب را در مخاطب برمی‌انگیزد و همچنین خطر تروریست داخلی و اخبار دروغی که علیه این عملیات می‌گویند، از جمله مقولات فرعی است که ذیل مقوله تحریک مورد توجه است. مقوله اصلی پنجم از زبان غیر گفتن است. در این مقوله یک خبر از زبان یک منبع دیگر گفته می‌شود که مورد نظر ماست. برخی از مفاهیم مثل تروریست نامیدن دشمن، اعتماد مردم سوریه و توفیقات ارتش ترکیه در عملیات چشمه صلح از زبان منبع دیگر و غیر خودی بیان می‌شود تا مخاطبان را با خود همراه کند.

مقوله اصلی ششم، ایجاد تفرقه و اختلاف است. با توجه به اینکه "YPG/PKK" جزو قومیت کرد محسوب می‌شود، از این جهت در برخی اخبار به منظور اختلاف‌افکنی بین کردها و گروه‌های "YPG/PKK" و همچنین اشاره به اختلافات داخلی در گروه‌های "YPG/PKK" سعی در استفاده از تکنیک تفرقه و اختلاف برای ضربه زدن به دشمن است. مقوله اصلی هفتم، ارباب است. این مقوله به ایجاد رعب و ترس در طرف مقابل تأکید دارد. برخی مقولات فرعی در این زمینه عبارت‌اند از: پاک‌سازی و ضربه به مواضع "YPG/PKK" توسط ارتش ترکیه، حمایت مقامات داخلی و خارجی از عملیات، حمایت ارتش و مردم سوریه از عملیات چشمه صلح و اتحاد نظامی روسیه و ترکیه. مقوله اصلی هشتم، انسانیت زدایی از دشمن است که سعی می‌کند چهره غیرانسانی و خشن از دشمن ارائه دهد. در مورد این مقوله اصلی بر کشتار مردم عادی توسط

دشمن اشاره شده است. مقوله اصلی نهم، دشمن سازی است. این تکنیک جهت ایجاد تنفر و دشمنی نسبت به طرف مقابل بوده است. در این زمینه نشان دادن کمک برخی از کشورها به گروه‌های "YPG/PKK" را می‌توان اشاره داشت. انگاره سازی مقوله اصلی دهم است که سعی در نشان دادن چهره و انگاره مثبت از خود و همچنین انگاره منفی از دشمن دارد. کمک و امدادرسانی به مناطق پاک‌سازی شده در عملیات چشمه صلح، نشان دادن چهره انسان دوست و صلح‌آور از ارتش ترکیه در عملیات چشمه صلح و نشان دادن تصویر غیرانسانی از "YPG/PKK" و فرانسه از جمله موارد و مقولات فرعی برای تکنیک انگاره سازی بوده است. در جدول نیز به مقولات اصلی و مقولات فرعی پرداخته شده است:

جدول شماره (۴) مقوله‌های (اصلی-فرعی) مستخرج از رسانه TRT

ردیف	مقوله‌های اصلی	مقوله‌های فرعی	مفاهیم مستخرج (شواهد)
۱	تخدير	ارتباط "PYD/YPG" با گروه‌های تروریستی داعش و "PKK"	۳۰، ۳۳، ۳۶
		اعتراف ترامپ به اشتباه دولت قبل در زمینه حمایت از سازمان تروریستی "PKK"	۷
۲	تشجيع	استفاده از آیین مذهبی برای پیروزی در عملیات چشمه صلح	۱
۳	برجسب‌زنی	برجسب تروریست زدن بر "PYD/YPG/PKK"	۲، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۵، ۲۶، ۳۰، ۳۱، ۳۴
		برجسب شهید زدن بر افراد کشته شده توسط "YPG/PKK"	۴، ۱۵، ۲۰
۴	تحريك	امید مردم سوریه به عملیات چشمه صلح	۸
		بازگشت نیروی نظامی امریکا به منطقه	۱۳، ۳۲
		خطر تروریست داخلی و اخبار دروغ علیه عملیات چشمه صلح	۹، ۲۷
۵	از زبان غیر گفتن	تروریست نامیدن "PKK/YPG" و نظر اعتماد مردم سوریه به ترکیه و بیان توفیقات ترکیه در عملیات چشمه صلح از زبان دیگران	۳، ۲۴، ۲۹
۶	ایجاد تفرقه و اختلاف	اختلاف و دشمنی کردها با "YPG/PKK"	۴، ۱۷
		اختلاف درونی "YPG/PKK"	۲۱

مفاهیم مستخرج(شواهد)	مقوله‌های فرعی	مقوله‌های اصلی	ردیف
۲، ۵، ۶، ۱۶، ۱۹، ۲۸، ۳۴	پاک‌سازی و ضربه به مواضع "YPG/PKK" توسط ارتش ترکیه	ارعاب	۷
۲۴، ۱۰، ۳	حمایت مقامات داخلی و خارجی از عملیات		
۲۹، ۲۰	حمایت ارتش و مردم سوریه از عملیات چشمه صلح		
۳۵، ۱۸	اتحاد نظامی روسیه و ترکیه		
۴، ۲	کشتار و حمله نظامی به مردم عادی توسط "YPG/PKK"	انسانیت‌زدایی از دشمن	۸
۲۲، ۱۹، ۱۴، ۶	کمک برخی از کشورها به "YPG/PKK" و مخالفت با عملیات چشمه صلح	دشمن‌سازی	۹
۲۸، ۲۶، ۱۲	کمک و امدادرسانی به مناطق پاک‌سازی‌شده در عملیات چشمه صلح	انگاره‌سازی	۱۰
۳۱، ۲۳، ۱۷، ۱۱	نشان دادن چهره انسان‌دوست و صلح‌آور از ارتش ترکیه در عملیات چشمه صلح		
۲۶، ۲۵، ۲۳، ۲۲، ۱۵، ۳۴	نشان دادن تصویر غیرانسانی از "YPG/PKK" و فرانسه		

تجزیه و تحلیل یافته‌ها

با توجه به مقوله‌های مستخرج، در مقوله اصلی اول به ارتباط "YPG/PKK" با گروه‌های تروریستی و اعتراف به اشتباه امریکا در حمایت از این گروه اشاره دارد، که بر این اساس رسانه "TRT" به دنبال تخریب روحیه مخاطب خود بوده تا او را در حالت انفعال و عقب‌نشینی قرار داده و به اهداف خود برسد. طبعاً منفعل‌سازی دیگری، زمینه تأثیر خود بر او اثرپذیری او را بیش‌ازپیش می‌کند. بر اساس تحلیل مذکور حمایت گروه‌های تروریستی داعش از "YPG/PKK" همواره این گروه‌ها را در موضع عقب‌نشینی و ضعف قرار می‌دهد، زیرا گروه تروریستی داعش جلوه مناسبی ندارد. مقوله اصلی بعدی تشجیع است، که با توجه به مقوله مستخرج فرعی آن، ترکیه به دنبال استفاده از دین جهت تشجیع برای رسیدن به مقاصد خود در این عملیات است. استفاده از منابع و ظرفیت‌های بالفعل و بالقوه لذا می‌تواند زمینه‌ساز قدرتمند شدن بیشتر شود. درواقع استفاده از مقوله دین در دولت عدالت و توسعه همیشه جدی گرفته شده است و از آن به‌عنوان ابزار عملیات روانی استفاده می‌شود.

مقوله اصلی سوم که بدان اشاره شده است، مقوله برجسب زدن است. در این مرحله با دو مقوله فرعی روبرو می‌شویم که بر اساس دوگان خود-دیگری طراحی شده است؛ برجسب شهید و برجسب تروریست که اولی به کشته‌شدگان توسط "PKK/YPG" و دومی به خود "YPG/PKK" گفته می‌شود. دولت ترکیه با شهید دانستن کشته‌شدگان خود از ادبیات دینی برای درست و خوب جلوه دادن خود استفاده کرده و با اصطلاح تروریست برای دشمن خود آن‌ها را با جلوه بد و خشن معرفی کرده و با این دو برجسبی شهید و تروریست سعی دارد که رفتار خود را با برجسب‌زنی توجیه کند و خود را مسیر درست و دشمن خود را مسیر غلط جلوه دهد.

مقوله اصلی تحریک به دنبال ایجاد روحیه همدردی با مردم سوریه و خشم از گروه‌های دشمن و تروریستی و امریکا است. بر این اساس رسانه "TRT" سعی دارد با این تکنیک و به‌وسیله ایجاد حس همدردی از یکسو و خشم و تنفر به همراهی مخاطبان با عملیات چشمه صلح بپردازد. مقوله اصلی بعدی، از زبان غیر گفتن است. در این مقوله سعی شده است که از زبان دیگران به تروریست بودن "YPG/PKK" و اعتماد مردم سوریه به عملیات چشمه صلح اشاره داشته باشد. بیان موضوع از زبان دیگری، بسترهای لازم برای شنیده شدن، موردتوجه واقع شدن و قانع شدن بیشتری را به همراه دارد. این تکنیک نیز همواره سعی دارد بدبینی به دشمن و تأیید خود را از طریق زبان فرد دیگر بیان کند که در ذهن مخاطب این را ایجاد کند که دیگران نیز مؤید حرف و ایده من هستند.

مقوله اصلی ششم، ایجاد تفرقه و اختلاف است که بر این اساس، هدف اصلی این تکنیک توجه به اختلاف داخلی "PKK/YPG" و اختلاف و دشمنی کردها با این گروه است؛ زیرا "PKK/YPG" از قومیت کرد به وجود آمده است و از این جهت بدان پرداخته شده است. رسانه "TRT" سعی دارد که بین کردها و "PKK/YPG" مرزبندی قائل شود که مبادا حس کردگرایی باعث گرایش کردها به این گروه‌ها شود.

مقوله بعدی ارباب است که سعی در ایجاد رعب و وحشت در دشمن است. در این مقوله به توفیقات ارتش ترکیه در انهدام مواضع "YPG/PKK" و حامیان ارتش ترکیه در عملیات چشمه صلح اشاره دارد. توفیقات ارتش ترکیه برجسته شده و از این جهت موجب رعب و وحشت دشمن مقابل می‌شود.

انسانیت‌زدایی از دشمن، مقوله اصلی هشتم است، که کشتار مردم عادی توسط نظامیان "YPG/PKK" را برجسته می‌کند. مبتنی بر وجوه فطری، مخاطبان از رفتارهای ددمنشانه که معارض با انسانیت است و در این تکنیک به دشمن مستند می‌شود، بیزارند. این موضوع تا حدی

جدی جلوه داده شد که حتی با توجه به یک گزارش یک خبر یکی از والدین خبرنگاران نیز در این قضیه کشته شد، و این خبر بر عینی کردن انسانیت زدایی از دشمن اشاره دارد. نهمین مقوله اصلی دشمن‌سازی است. در این مقوله تمرکز اصلی بر حمایت برخی از قدرت‌ها از "YPG/PKK" و مخالفت آن‌ها با عملیات چشمه صلح است که از این طریق به دشمن‌سازی و ایجاد حس تنفر بپردازد.

آخرین مقوله انگاره‌سازی است. در این مقوله از یکسو به نشان دادن چهره امدادرسان، انسان-دوست و صلح‌آور ارتش ترکیه و از سوی دیگر به ترسیم وجهه غیرانسانی "YPG/PKK" توجه دارد. مخالفت امریکا، فرانسه و اسرائیل با عملیات چشمه صلح همواره موجب حس دشمن داشتن می‌شود. به بیان دیگر این دولت‌ها به‌عنوان دشمن و مانع این عملیات معرفی شده و حس وحدت ملی را در بین ملت ترکیه ایجاد می‌کند و در واقع وجود این دشمنان احساس خطر ایجاد کرده و موجب همراهی مردم کشور خواهد شد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

این مقاله که به دنبال شناسایی تکنیک‌های عملیات روانی ترکیه در حمله به شمال سوریه بود، با تمرکز بر سازمان رسانه‌ای "TRT"، به‌عنوان نهاد رسمی ترکیه، با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی، به نتایجی بدین شرح دست یافت. بر اساس آنچه آمد، هرچند از میان ده تکنیک (تخدير، تشجیع، برچسب‌زنی، تحریک، از زبان غیر گفتن، ایجاد تفرقه و اختلاف، ارباب، انسانیت زدایی از دشمن، دشمن‌سازی و انگاره‌سازی) احصاء شده، سه تکنیک برچسب‌زنی، ارباب و انگاره‌سازی بیش از سایر تکنیک‌ها استفاده شده است، اما می‌توان استفاده حداکثری دولت ترکیه از تکنیک‌های مختلف عملیات روانی در راستای اقناع افکار عمومی جامعه خودش در موضوع حمله به شمال سوریه را به‌روشنی دریافت. به بیانی دیگر، دولت در مسیر قانع کردن مخاطب خویش در موضوع مدنظر از هر تکنیک عملیات روانی سود جسته است. علاوه بر استفاده حداکثری، تعدد تکنیک‌ها در یک خبر نیز وجود دارد، که در حکم تأیید و تثبیت اهداف عملیات روانی برای مخاطب عمل می‌کند. بنابراین به نظر می‌رسد طراحی و اجرا عملیات روانی در موضوع حمله به شمال سوریه با هدف اقناع افکار عمومی توسط دولت ترکیه به‌خوبی و بر اساس نظرات مخاطبان ترکی و با اثرگذاری همراه بوده است که لذا پیروزی جنگ نرم ترکیه در این موضوع را هموار خواهد ساخت.

توجه به عملیات روانی در ارتش‌ها و سازمان‌ها نظامی کشورها از اهمیت بالایی برخوردار بوده، و استفاده از این تکنیک‌ها می‌تواند، به‌عنوان مکمل قدرت سخت در نظر گرفته شود. بر این اساس،

لذا پیشنهاد و توصیه این پژوهش توجه هم‌زمان به ترکیب قدرت سخت و اقتناع افکار عمومی در قالب قدرت نرم است. این توجه در مراحل مختلف یک برنامه (پیش از اجرا و در مقام طراحی؛ حین اجرا، و پس‌از آن) باید مطمح نظر واقع شود. در واقع با توجه به تکنیک‌های عملیات روانی می‌توان مردم داخل و خارج کشور را با خود همراه و همسو نموده و از این جهت طرح‌ها و عملیات نظامی صورت گرفته با حمایت مردمی همراه خواهد شد. کسب پشتوانه مردمی اثربخشی برنامه‌ها و اهداف را طبعاً دوچندان می‌کند. از سوی دیگر شناسایی عملیات روانی و اقتناع افکار عمومی در یک جنگ برحسب سیاست‌ها و نگاه غالبی آن سازمان نظامی صورت می‌پذیرد، و از این جهت شناسایی این تکنیک‌ها عملیات روانی ضرورت می‌یابد. بنابراین رصد و شناسایی آن‌ها جهت تشخیص اهداف و اغراض آن سازمان نظامی در یک جنگ و عملیات از اهمیت بالایی برخوردار می‌شود، که باید بدان توجه داشت.

قدردانی

از خبرگان توانمندی که در طول پژوهش، دانش خویش را سخاوتمندانه در اختیار محققان این پژوهش قرار دادند و استواری پژوهش حاضر بر مشارکت و دانش این بزرگواران قرار گرفته است بسیار سپاسگزاریم.

منابع

- ابراهیمی خوسفی، منصور و همکاران. (۱۳۹۱). جنگ نرم (عملیات روانی و فریب استراتژیک). چاپ پنجم. تهران: انتشارات موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران.
- استونرساندرس، فرانسیس. (۱۳۸۳). جنگ سرد فرهنگی. ترجمه بنیاد فرهنگی و هنری غرب-شناسی، چاپ اول، تهران: بنیاد فرهنگی و هنری غرب‌شناسی.
- اطلاعیه سفارت ترکیه در تهران درباره عملیات چشمه صلح (۱۳۹۸)، سایت خبرگزاری دانشجویان ایران "ایسنا". (بازنگری ۱۰/۱۰/۱۳۹۸)
- افتخاری، اصغر و ذوالفقاری، مهدی (۱۳۹۳). الگوی مدرن عملیات روانی آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه مجلس و راهبرد. سال ۲۱، شماره ۷۸: صص ۲۰۱-۲۳۳.
- براتی، رضا. (۱۳۷۶)، مبانی و نظری و عملی جنگ روانی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. تهران. دانشگاه امام صادق (ع).

- دهقان علیرضا. (۱۳۹۲)، *نظریه‌های ارتباطات*، نوشته ورنر جی سورین و جیمز دلبیو تانکارد، چاپ هشتم، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- ذوالفقاری، مهدی. (۱۳۹۱). *اصول و مبانی عملیات روانی*. چاپ اول. تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق(ع).
- سیلان اردستانی، حسن (۱۳۸۳). *عملیات‌سازی عملیات روانی*. فصلنامه *عملیات روانی*. ۲(۵): ۷۶-۵۰.
- سیلان اردستانی، حسن (۱۳۸۴). *رویکردی تئوریک به عوامل شکل‌دهی و کنترل افکار عمومی*. تهران: فصلنامه *عملیات روانی*، ۳(۹)، ۴۷-۶۹.
- شیرازی، محمد. (۱۳۷۶)، *جنگ روانی و تبلیغات مفاهیم و کارکردها*. چاپ اول. تهران: معاونت تبلیغات و انتشارات حوزه نمایندگی ولی فقیه.
- شیرازی، محمد. (۱۳۸۳). *جنگ روانی و تبلیغات*، چاپ سوم. تهران: دبیرخانه نخستین همایش بررسی نقش تبلیغات در جنگ.
- فرخی، میثم و شهبازی، امین (۱۳۹۵). *شناسایی تکنیک‌های عملیات روانی رسانه‌های عربستان علیه جمهوری اسلامی ایران در حادثه منا: تحلیل محتوای کیفی رسانه‌های خبری العربیه، کلمه و اشراق الاوسط*. فصلنامه *راهبردی مطالعات بسیج*. شماره ۷۰: صص ۱۰۳-۱۲۷.
- میر سمیعی، سید محمد و همکاران. (۱۳۹۴). *عملیات روانی از نظریه تا عمل*. چاپ اول. تهران: انتشارات پشتیبان.
- الیاسی، محمدحسین (۱۳۸۵) *عملیات روانی ضد شورشگری سپاه در بحران کردستان دهه ۶۰*. فصلنامه *عملیات روانی*. ۳(۱۲): ۳.
- <https://www.trthaber.com/> (2019/13/11)
- Munoz, A. (2012). *US Military Information Operations in Afghanistan: Effectiveness of Psychological Operations 2001-2010*. Rand Corporation.
- Narula, S. (2004). Psychological operations (PSYOPs): A conceptual overview. *Strategic Analysis*, 28(1), 177-192.
- Tugwell, M. A. (1990). Frank R. Barnett and Carnes Lord, eds. *Political Warfare and Psychological Operations: Rethinking the US Approach*.

